НАЦІЯ В ПОХОДІ

NATION IM AUFBRUCH

Орган
української державницької думки

Рік II **15. березня 1940** **Ч. 1—2 (18—19)**

diasporiana.org.ua

На правах рукопису.

НАЦІЯ В ПОХОДІ

двотижневик, орган української державницької думки

Видає В. Кужім, Bln.-Zehlendorf, Kirchstraße 4, Tel. 85 20 51

Редагує Колегія.

зшиток 1—2 (18—19). **Берлін, 15 березня 1940**

Зміст:

БОРИС ГОМЗИН: Над свіжою могилою
Др. ОСИП НАЗАРУК: Сучасна творчість еміграції
О. СУРМАЧ: Земні багацтва Західньої України
ВАРФОЛОМІЙ ЄВТИМОВИЧ: Гетьманська традиція в Суботові
О. ГУБЧАК: Новий европейський Схід у геополітичному аспекті
Фінсько-совітська війна
Кінець брехні
З преси
З українського життя
З життя наших друзів

Ціна 50 RPF.

NATION IM AUFBRUCH

Halbmonatschrift der ukrainischen nationalen Staatsideologie

Herausgeber: W. Kujim, Bln.-Zehlendorf, Kirchstrasse 4, Telefon 85 20 51

Redigiert vom Ausschuss.

Tiskne knihtiskárna Jan Andreska vd. Praha-Vinohrady, Bělehradská čís. 97.

diasporiana.org.ua

Рік II 15. березня 1940 Ч. 1—2 (18—19)

НАЦІЯ В ПОХОДІ

NATION IM AUFBRUCH

ОРГАН УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНИЦЬКОЇ ДУМКИ

БОРИС ГОМЗИН

Над свіжою могилою

(Світлій памяті Спиридона Черкасенка)

Замість вінця хочу оцих кілька слів кинути на свіжу могилу мого особистого друга, друга моєї родини й товариша з орґанізації.

Дорогий Друже! Беру на себе відвагу сказати за Тебе і про Тебе, чого Ти сам, не чекаючи такої швидкої дороги, просто не встиг сказати.

А сказати це Ти хотів...

Майже що-дня протягом останніх літ відвідував Ти нашу хату в чеських Горних Черношицях і ми з Тобою в щирій розмові шукали причин наших українських хиб та назначали шляхи для їх виправлення.

Ти служив любленій Батьківщині словом і відчував усю відповідальність такої служби.

І памятаю як одного такого вечера, немов переглянувши в одну мить усе написане Тобою, Ти з сумом сказав:

„А, знаєте, багато б я дав, щоб дещо з написаного можна було виправити..."

Твій духовий шлях майже до останніх літ був шляхом більшости укр. інтеліґенції: симпатії до соціялізму, безбожництво, пацифізм...

До революції 1917 р. це все вкладалося в загально-російські державницькі рамки, лише з демократизацією й децентралізацією їх та узгляденням культурних вимог і потреб окремих народностей б. Російської Імперії, а в першу чергу Українського народу.

Звідси і Твоя короткоречинцева участь у масонському київському осередку під проводом „венерабля" М. Грушевського, але це був, на щастя, лише короткотривалий епізод у Твому житті. Здоровий український інстинкт самозбереження відштовхнув Тебе від цієї неукраїнської комбінації.

По революції — це уклалося в рамки самостійної держави але обовязково в „демократичних" формах, при тому без „панів" і „без кадила й попів".

А далі прийшла катастрофа визвольних змагань, еміґрація і звязана з нею переоцінка цінностей...

Ти разочаровуєшся в тому і в тих, від чого й яких так багато чекав для Батьківщини. В мент розпуки доходиш до думки повороту в Україну але, на щастя, не одержуєш дозволу...

Тебе шукають наші „націоналісти" але Ти швидко відвертаєшся від них, бо аж надто вони Тобі нагадують тих, кому Ти так вірив ще в Україні...

Примхлива доля зводить нас докупи.

Зустрічаємося ми на ґрунті Т-ва письменників і журналістів, де зпочатку Ти головуєш, а потім перебіраю від Тебе голівство я а Ти знова від мене, в останнє...

Для Тебе я „пан", „офіцер-гусар", „монархіст-гетьманець" і до того ще найгірше — „Без Бога ані до порога"...

Але лід зламано...

Довгі, майже щоденні черношицькі розмови й Ти стаєш... Гетьманцем-монархістом.

І ось Ти пишеш мені Твого передостаннього листа і в ньому таке місце:

„... Справді, умовини життя в мене покищо не для творчої праці, тому ото й прохав почекати, поки вони поправляться а тим часом, можливо, й перспективи наші проясняться, й людина знатиме, що й як (головне — як) писати. Зрештою, набридло це все, так набридло, що іноді повиснути на гаку впору. Рятує тільки

віра в те, що, не вважаючи на гнітючу дійсність, ми — на єдино правдивім шляху до здійснення наших, давно вже плеканих, мрій про Українську сильну й незалежну Державу. У великій мірі завдячую, голубе, Вам навернення на той шлях, саме відчуття єдино-правдивости якого може тримати людину при житті. А зі свідомости, що ти знайшов той єдино правдивий, спасенний шлях, випливають і всі передпосилки рації дальшого буття. Не перебільшу й не погрішу перед дійсністю, коли скажу, що спочиваю душею, відмахнувшися од буденної суєти й поринувши в наші гетьмансько-державницькі мрії. До них прийшов розумом а полюбив їх усім серцем, як і Того, Хто персоніфікує їх. Ще не доводилося бачити Його (та це ж і не обовязкова річ), але колись напевно побачу, й це буде щасливішим днем мого життя. Завсіди жадібно слухав оповідання тих, кому вже пощастило бачити Його й розмовляти з Ним. Крім мудрости, потрібної для такої людини, в оповіданнях тих завжди відчував, може навіть несвідоме, захоплення оповідачів теплим, людяним, щирим відношенням Високого співрозмовця до них, відчував, що з ними розмовляв державний муж і батько. Воїстину правдивий Монарх і Батько, — дай Боже, щоб ми виявили себе правдивими синами, а не с. с.!.."

А трохи далі все та сама настирлива думка:

„Шкода мені велика, що саме в цей час нема мого сина..."

Гієни в людському вигляді спричинилися до заглади Твого сина-одинака!

Ти відганяв думку, що він не живе... Ти все надіявся...

Це властиво і привело Тебе до передчасного кінця...

Часто ми з Тобою розмовляли й на релігійні теми... І в хвилину щирої відвертости Ти якось кинув:

„Я був би щасливий, коли міг би вірити в Бога!"

І це прийшло!

Ось людина, що була коло Тебе, коли Ти вже був тяжко хорий, пише: „Спиридон Федосієвич молився, а як!"

Все напливове впало з Тебе, але не судилося Тобі бути далі з нами... Предвічний покликав творця „Пригод молодого лицаря" до себе. Чому так передчасно? Шляхи Господні недовідомі...

Прощай, Старий Друже!

До побачення в іншому світі...

Ось так шляхом власного досвіду, експериментальним шляхом прийшов один із визначніших укр. інтеліґентів до державницького розуміння Української справи, ставши українським патріотом.

А сталося це майже на порозі Його 60. року життя...

І ось у цьому саме факті криється величезна трагедія цілої дотеперішньої провідної верстви укр. народу.

Бо-ж таке прозріння вимагало часу більшого, ніж пересічний вік людини. Інакше кажучи, кожне нове покоління укр. зачинало будувати кожного разу нову „Україну", в залежности від чергового „духу часу"... І кожного разу — без будьякого звязку з попереднім „будивництвом" але з обовязковим предаванням його анатемі.

І „соціялісти" передреволюційного й революційного часу і сучасні пореволюційні укр. „націоналісти" — це явища одного по-

рядку, дарма, що одні одніх неґують. І при тому явища не українські, не державницькі!

І завжди, коли я спиняюся думкою на цьому нашому лиху, спадає мені на думку оце місце з „Листів“ В. Липинського:

— „Україну — йдучи за нашим поетом Олізаровським — можна порівняти до дерева, яке не в стані витворити твердої кори і цією корою захистити себе. З нутра нації ввесь час виділюються нові войовничі, здатні до захисту нації собою, елементи. Але всю свою вроджену їм енергію, активність, сміливість, самопосвяту вони уживають на зло: на поборювання влади і на боротьбу між собою, замість на орґанізацію самих себе при помочі єдиної, сильної, сталої і незмінної (монархічної) влади. Вони гинуть у цій боротьбі й оставляють тіло нації непокритим. З нього виливається без пуття, без користи і без цілі найкраща, найцінніша кров і знов остається анемічна, безсила, зґанґрезована, не оточена і не захищена твердою власно-державною „корою“, а тому вічно гниюча, пасивна й аморфна „етноґрафічна“ маса...“

І не диво, що ось на такому безтрадиційному полі, самими ж українцями названому „гуляй-полем“, зростає „перекоти-поле“, що котиться туди, куди черговий його вітер жене... А вітри тії в Україні, що має з усіх-усюд відкриті кордони, все з чужини бувають.

Звідси й образ-візія України, яко держави, за яким кожний намагається збудувати її, в кожного такого будівничого ріжний, а наслідок — башта бабілонська!..

Не в обрáзу комусь пишу рядки ці, ані не хочу ними комусь дошкуляти!

Ми, яко нація, хорі, й хороба наша — не поневоленість, як це дехто думає, а недержавність.

„Держави ми не маємо тому, що ми не уміємо самі в собі хотіння своєї власної держави розвинути, його в цілім нашім громадянстві розбудити й це хотіння, відповідним методом його орґанізації, своїми власними місцевими силами здійснити“ — каже В. Липинський.

В лютий час для України віддав Богові душу свою Спиридон Черкасенко, що так палко любив Батьківщину...

Пішов він від нас не встигши сказати ширшим верствам своїх земляків про свій життевий досвід і ту путь, на яку він його зрештою привів. А зробити це небіжчик прагнув. І виконуючи його волю, пишу оці рядки. Пишу не в „суд і осудженіє“ а з надією, що рядки ті зменшать моїм землякам час, витрачуваний у пошуках правдивого українського державницького шляху. А час цей в обличчі грізних подій дуже й дуже для нас дорогий!

†

З глубоким жалем сповіщаємо, що перед замкненням числа ми одержали сумну вістку про наглу смерть 31. III. у Кракові нашого дорогого однодумця співробітника Св. памяти

Д-ра Осипа Назарука.

Вічна Йому память! **Редакція.**

† Др. ОСИП НАЗАРУК

Сучасна творчість еміґрації

Про її підготовку й напрямні

(Зміст реферату, виголошеного 1. лютого 1940 перед гуртком мистців слова й пера в Варшаві),

Один із найголосніших французьких письменників В. Гіґо сказав до перовладних людей:

„Ви сіль поколінь, ви інтеліґенція маси, представлена в небагатьох особах, ви — голова нації. Ви живі знаряддя, видимі представники духової сили, грізної і свобідної. Щоб ви ніколи не забували, яка велика ваша відповідальність, не забувайте, який великий ваш вплив. Гляньте на своїх предків, на те, що вони зробили. А ваші предки — то все ґенії, які за 3.000 літ кермували людством, вводили його в блуд, просвічували або затемнювали. Що остало з усіх їх праць? Що випливає з усіх їх зусиль? То — ідея їх могутности. Гомер зробив більше ніж Ахіль: він створив Олександра Великого. Верґіль успокоїв Італію по міжусобицях її... А за середніх віків хто — по Христі — був законом для умів? Аристотель. Сервантес, автор Дон Кіхота, знищив лицарство, Молєр поправив шляхту буржуазією й буржуазію шляхтою. Корнель влив римського духа у французький дух...

Всюду і все виступають ті великі мрійники, що їх називають мисленниками й поетами, вдираються в життя світу й, так би мовити, в віддих людства... Думка це немов віддих — легіт, але вона двигає світ.

У тому стані, в якому тепер знаходяться уми, письменник обовязаний давати свою симпатію всім індивідуальним труднощам, віддавати свою думку всім соціяльним справам, увагу свою — всім реліґійним загадкам.

Письменник належить до всіх, хто страждає, всіх, що блудять, і всіх, що шукають. Це конечна річ, щоб добрий письменник одним оставив пораду, другим потіху, а всім своє слово. Коли він сильний, нехай вирішує й судить, коли він ще сильніший, нехай досліджує й повчає, а коли він найбільший, нехай потішає..."

Таке завдання мистців пера й пензля супроти всього людства, не інакше їх завдання й супроти нашого українського народу. Їх творчість має просто неоціниме значіння.

Зовсім окреме, не інакше, але ще більш величне й ще більш відповідальне значіння творчости мистців пера й пензля на еміґрації. Та щоб була якась творчість на більшу міру, на те треба підготовки до неї, треба усвідомлення її високої цілі й пізнання її властиво кореня, треба начеркнення її напрямних. Я назвав би таку творчість — творчістю з кореня, а у протиставленні до неї іншу „творчість" — творчістю хвоста, то значить того останнього,

того, що обходить тільки одиницю в даний момент. І така творчість може мати свою красу, але вона дуже нетрівка: вже по дуже короткім часі викликає вона подібне враження, як засушена фіялка, покладена на спомин у книжечку; гарна вона, але мертва, збутовілістю заносить від неї, останки збляклих барв видко ще на ній й якимось безнадійним смутком віє від неї. Головне враження з неї — непотрібність, бо кому потрібна та зівяла квіточка, окрім може тої бабці, що її вклала в книжку?

Творчість політичної еміґрації походить із високого болю народу, бо й сама еміґрація — це витвір великого болю, великої зміни, великої ломки.

Еміґрація відома вже зі Св. Письма. Старо-грецька еміґрація створила на Захід од Греції т. зв. Велику Грецію, більшу й могутнішу від властивої Греції, а на Сході підготовила шляхи Олександрові Великому. Ще перед нею стара фінікійська еміґрація створила першу торговельно-колоніяльну велнкодержаву старинного світу — Карфаґен (Картаґіну).

В нових часах багато народів мало свою еміґрацію: новогреки, мадяри, італійці, поляки, чехи, литовці, фіни, москалі, білорусини, українці та ряд народів Кавказу й Азії. Кожна з тих еміґрацій виявила й виявляє якусь творчість. А наслідки тої творчости бувають всілякі, залежно від того — чи се творчість „з кореня“ чи „творчість хвоста“. Заки розберу обидва ті поняття, скажу загально, що польська еміґрація по повстаннях 1830 і 1863 видала вогняну патріотичну літературу, яка довго підтримувала поляків, що литовська еміґрація в Америці дуже причинилася до здобуття литовської державности за нашої памяти й т. подібне. А були й такі еміґрації, що їх творчість не мала великого значіння ні для кого, хіба для одиниць.

Котра ж творчість еміґрації мала велике значіння?

Та творчість мала велике значіння, яка вирстала з коріння всякої творчости, що має значіння для людської спільноти. А що це за коріння? Це культ, це коріння реліґійне; одиноке коріння, з якого виростає все, що для людської спільноти має значіння творче — і нема поза тим джерелом нічого в людській творчості, що мало б творче і тривке значіння для людських спільнот. Вправді дехто каже, що й те, що вяжеться з династіями, може становити джерело творчости, важної для людських спільнот. І справді, монархічні засади всюди розвивали позитивну творчість. Але ще ніхто не бачив нереліґійної, атеїстичної династії; отже властивим, одиноким джерелом тривкої творчости, важної в позитивнім значінні для людських спільнот, таки стає реліґія. Всяка людська творчість, що не кориниться в реліґії, вяне скоро, хоч би на ту творчість спотребувати не знати які величезні засоби й хочби накладати на неї не знати які яскраві барви. Вони поминають у незвичайно короткий час. Пригадайте собі, напр., улюблених поетів часу молодости ваших батьків або й вашої власної? Хто ще сьогодні одушевлюється ними? Хто взагалі читає їх? А творчість, сперта на реліґії, триває віками!

Коли з цієї точки погляду глянемо на українську мистецьку творчість за перших 20 літ еміґрації, то не багато тривкого й радісного побачимо в ній. Скажу просто: можна собаці втяти той хвіст, а можна й не втинати, не велика буде ріжниця.

Другий, вже так скажу чисто людський, але також поважної вартости, корінь сили творчости — це м и н у в ш и н а. Без пізнання й відчуття минувшини неможна зрозуміти сучасности ні визначити напрямні на будуче. Киньмо оком на творчість укр. еміґрації з точки погляду черпання сили з минувшини. Представиться нам картина подібна до попередньої. Не буду її докладно малювати, представлю її на однім тільки прикладі. Дня 6. квітня цього року минає рівно 600 літ від хвилі отроєння останнього галицько-волинського князя Юрія II.

Це заразом дата смерти останньої української державности княжої доби, бо що потім було — це вже тільки аґонія. Провідна верства кожного іншого народу вже цілі роки наперед робила б приготування до зясування свого становища в 600-ліття такої події. Не остали б позаду й мистці, не остали б тим більше, що Юрій II. — це одна з найцікавіших особистостей нашої історії. Він уже тільки по матері Марії з Рюріковичів наш князь а по батьку — він із польских князів Мазовецьких, вихований у Польщі в рим.-катол. вірі. Та коли приняв обовязки нашого князя, наша земля немов захопила його й він звязався в її інтереси з німцями. Маємо цікаві документм на це. Нема сумніву, що в Кракові сподівалися втягнути його в орбіту польських інтересів, але він проломав у собі впливи свого виховання й не дався вжити себе як знаряддя. Велика мусіла була бути також його ломка під оглядом реліґійним: переїхавши до Львова, він змінив віру, в якій виховався, на східню, але згодом, побачивши мабуть недостачі людей східнього культурного типу, зачав оточувати себе людьми західньої віри й сам вернувся до католицизму. Це викликало ненависть до нього, серед якої він і наложив головою. Не може бути сумніву, що Казимір, князь Краківський, або оточення його мусіли бути в змові з убивниками, бо вже з кінцем квітня 1340 р. Казимір облягає Львів: князя Юрія отроєно в Володимирі Волинськім 6. IV. 1340. Вістка про те мусіла йти до Кракова найменше 10-14 днів, отже — прийшла до Кракова в днях 16-20 квітня. Як би вона була там несподіванкою, то щойно тоді було б заряджено мобілізацію, яка мусіла б заняти споро часу. А похід із Кракова до Львова за тодішнього бездоріжжя? Значить Казимір міг бути під Львовом не скорше як із кінцем травня та й то при великім поспіху. Коли ж він з облягальними машинами облягав Львів уже з кінцем квітня, то це доказ, що він сподівався згладження зі світу Юрія II. й ждав із готовим військом десь на границі, напр., коло Сандоміра.Тому міг так скоро зявитися під Львовом і з успіхом облягати його.

Всі ці події надзвичайно багаті змістом, темпом і кольористикою. Вони аж просяться до обробки не лише під історичним оглядом, а передовсім під мистецьким; це чудовий матеріял для творця історичних повістей, для поета, для маляра, для скульптора. А чи є яка творчість на цім прецікавім тлі? В такий великий ювілей

тих памятних подій? Ні сліду. Не зявилася досі ні одна новеля, ні одна картинка у звязку з цікавою особистістю останнього князя останньої української держави княжої доби

І так із усім. Маємо також близчі цодії, що аж за серце рвуть і віками триватимуть у споминах. Маю на думці палення й насильне руйнування укуаїнських церков на Холмщині перед 2 роками. Правда, всі польскі власті строго забороняли писати про це. Але ж їх заборона не могла досягнути тих наших людей пера й пензля, що жили поза межами Польщі. Та чи маємо якісь мистецькі вияви творчости на тім тлі? Не знаю ніяких.

Або візьмім тлку подію, як нова світова війна, що вибухла в вересні 1939 року. Якби не та війна, то дальший „мир" міг би довести до цілковитого змотложення або й знищення українського народу. Тому ввесь наш народ відчував потребу війни і своїм здоровим розумом оправдував її й очікував її. А його провідна верства? Його мистці пера й пензля? Одні бавилися в пацифістів, описуючи лише страхіття попередньої війни, як, напр., Осип Турянський („По за межами болю"), інші знов хибно думали, що християнська реліґія „не дозволяє" заявлятися за війною. Тимчасом визначний католицький письменник і апольогет віри Олександер Моль пише:

„Публичне добро вимагає війни й, доки тривають людські пристрасті, все буде вимагати... Війна дозволена, справедлива, часами навіть наказана". *)

Війна це одинокий ратунок для поневолених народів але треба й до неї мати відповідне настановлення, яке обовязані виробити мистці пера й пензля.

Чомусь у нас в царині творчости аж такі великі й загальні недостачі? Звичайно чути відповідь: людей нема, значить — нема індивідуальностей! Чи це правда? Правда. Але чи індивідуальностей неможна витворювати? Я думаю, що так. Візьмім приклад із природи. Стоїть на межі ряд яблінок-квасниць; вони мають такі овочі, що як вкусити, то язик терпне. І всі вони однакові. Та виберім із них дві-три; обкопаймо, даймо гною, защепім, від комашні очищуймо, вапном пень помастім і доглядаймо. В досить скорім часі ті дві-три яблінки будуть овочами ріжнитися від решти; це будуть свого роду індивідуальності між ними. А чим це вони так виріжняться? — очевидно вкладеною в них працею, доглядом.

Не інакше річ мається й з людьми, тільки тут вклад праці мусить бути довший. Тут скажу кілька слів на адресу наймолодших між нами про те, як вони самі мають доглядати, щоб виросли з них індивідуальності, замітні й пожиточні в народі своїм. Передусім невільно опускати того ґрунту сили, який становить коріння всякої творчости. Стоячи все своє життя на ґрунті реліґійнім (я говорю, розуміється, як католик із катол. становища) і національної минувшини, треба старатись пізнати своє й чуже. Візьмім неспокійні часи, в яких тепер живемо. Треба старатися пізнати їх джерела, їх напрямні та розгонові сили. Розумні люди вчаться з чу-

*)Alex. Mohl. „В погоні за правдою". Цитую за польським перекладом. Познань, 1909, ст. 103—104.

жого нещастя, коли воно вже представлене в призмі досвіду. Про т. зв. Велику (французьку) революцію маємо дуже солідний твір Гіполіта Тена, який на підставі актів і документів тих часів вияснює все. Читаючи той твір, маємо часами враження, що читаємо описи сучасної нам большевицької революції.

Далі в такім рухливім і неспокійнім часі важне для витворювання сили спостерігання робити собі записки про важніші події або й вести щоденник про всякі події дня. Це далеко важніше, ніж це на перший погляд здається. Воно вчить спостерігати, коротко висловлювати спостереження, порівнювати їх і думати над ними та витягати висновки. Нема ліпшого способу самовиховання, як постійне ведення своїх щоденних записок.

Вкінці третій спосіб самовиховання — це ведення дискусій. Розуміється, розумні дискусії можна вести тільки тоді, коли їх ведеться з людьми, яких знаємо, й ведемо дискусії чесно, не ловлячи нікого за слова й не стараючись іншому „допечи", а змагаючи до наближення до правди. Перша вимога (вести дискусії зі знайомими) вимагає участи в товариськім житті, де пізнається людей. Це не значить, щоб увесь свій час марнувати на візити, але з відлюдків не виростуть люди, що знають життя і вміють жити та інших вести. Нещодавно зявилася німецькою мовою цікава книжка німецького публіциста *), а з її приводу була ще цікавіша рецензія угорського кореспондента в будапештенському „Пестер Льойді". Той рецензент пише: „Люди думають, що вплив і значіння Анґлії полягає на грошах, інші знов, що на торгівлі, ще інші, що на спритній дипльоматії й т. п. Розуміється, все те причиняється до її значіння, але не в тім головна суть його, бо значіння Анґлії — хоч як се дивно може виглядати — на дискусії. Тільки дискусію ведуть там розумно, обдумано. Є в Анґлії коло 200 дуже багатих родів, які своїх дітей дають усе до тих самих шкіл. Там вони від вчасної молодости своєї дискутують між собою під доглядом учителів. Коли виростуть, лише з їх кола беруть правлячих мужів. Під час скрути покликають часом людей із убогих верств, як, напр., Льойд-Джорджа за часу попередньої Великої війни, або Мек-Дональда зараз по ній, коли Анґлії загрожувало заломання під натиском здолу, але ті люди також оточені вихованками і членами тих рішальних родів, які мають у своїх руках найважніші становища в цілій Велико-британській імперії. Анґлійці вірять, що нема такої трудної справи, якої неможна б розчовпати розумною дискусією. Тільки на одну справу вистарчить одна дискусія, на іншу треба двох дискусій, трьох, десятьох і т. д. А є й такі трудні справи, що вимагають довгих, солідних дискусій, які тягнуться десятками літ. Але нема іншого способу розвязування справ, як дискусія. Вироблені в дискусії уми зачнуть відкривати правди в суспільнім і мистецькім житті: напр., придивімся часам „Відродження". Чому тоді в мистецтві зявляються такі ґеніяльні творці і твори, що до нинішнього дня дивують нас, і чому пізніші часи видвигають творців, яких слава дуже скоро вяне? Маю на думці малярство. Відповім на ці питання лиш кількома

*) „Die führenden Geisten Englands".

„штрихами". Головна річ у тім, що великі мистці Відродження твердо держалися реліґійного ґрунту і все життя своє працювали на нім. А друга неменш важна таємниця їх величавої творчости полягає в тому, що на тім реліґійнім ґрунті вони, як віруючі люди, все життя своє розробляли розмірно не багато тем: хрест і розпяття (велика проблєма терпіння за других), Мати Божа з дитям на руках, Бог Отець, Дух Святий, Тайна Вечеря, ангели, Йоан Хреститель, Апостоли, святі. Ось приблизно всі теми, які частіше приходять у їх творах. Річ ясна, що коли мистець кількадесять літ вправляється в нечисленних темах, то навіть при середніх здібностях дійде до помітних осягів. А коли той мистець ще до того з природи має визначні здібності, то успіхи його будуть надзвичайно тривкі й високі. Коли ж, усупереч тим фактам, бачимо тепер безконечне розгублювання себе, марнування свого часу і своїх сил на все нові „оригінальності" й коли до того під поглядом реліґійно-моральним панує пустка й нігілізм у думах мистців, — то річ ясна, що з „мистецтва" таких „мистців" не буде ніщо замітне, та що всякі „напрями" будуть міняться що-кілька літ і заки люди усвідомлять собі, що таке репрезентує новий рух, його вже нема, він минувся, як зношений одяг — і ніколи не вернеться на поверхню життя та й не варт того, щоб вернувся.

Оце були б мої думки про підготовку й напрямні сучасної української творчости передовсім на еміґрації.

*

По лекції розвинулася цікава дискусія. В ній взяли м. і. участь пп. Коровицький, Білик, Андрусів, Богацький і ін. Дискутанти назагал погоджувалися з референтом, тільки п. Андрусів підкреслював, що найбільший розквіт мистецтва припадає на найбільший економічний підйом. На те відповів п. дир. Білик, що звичайно підйом спільноти захоплює всі галузі, а в першу чергу діє під моральним оглядом, без чого не можливий і господарськмй підйом. Справді, Рим за Верґіля був багатий, але по Верґілі були в Римі більші багатства . . . та Верґілів уже не було.

Референт підпер виводи дир. Білика коротким резюме про творців мистецтва, які працювали серед найбільших злиднів і закінчив: наперед мусить бути підйом моральний, а не навпаки, бо коли й був би матеріяльний гаразд, то люди без моралі все розкрадуть і ніякого підйому не буде.

Від редакції й адміністрації.

Збіг виїмкових і цілковито незалежних від редакції та адміністрації обставин призвів до великого спізнення 16—17 чч. журналу. Замісць чч. 18—24 даємо книжку Др. В. Бірчака „КАРПАТСЬКА УКРАЇНА", яку одержать усі передплатники, що вирівняють до виходу 2. числа „Нації в Поході" за 1940 рік усі свої залеглості перед адміністрацією.

О. СУРМАЧ

Земні багацтва Західньої України

1. Теперішні границі Західньої України.

Донедавна назвою Західня Україна означалася вся українська етнографічна територія під володінням Польщі; тепер означаються нею простори, що перейшли на основі німецько-совєтського договору з дня 28. вересня ц. р. до Совєтського Союзу. Західню Україну обмежовує зі сходу бувша польсько-совєтська державна границя, з півдня — бувша польсько-румунсько-мадярська державна границя аж до Ужока а від заходу — розмежна лінія, проведена на основі вище згаданого німецько-совєтського договору з 28. вересня, а саме від Ужока до м. Володави над р. Бугом. Від півночі її границя встановлена „Указом Верховної Ради СРСР" з 4. грудня ц. р. в цей спосіб, що тільки південна частина колишнього воєвідства Полісся, а саме: більша частина Камінь-Коширського й малі скравки Дорогичинського, Пинського і Столинського повіту прилучено до Української Соціялістичної Республики (назву Західня Україна скасовано), решту ж території Полісся, заселеної українцями, прилучено до Білоруської Сов. Соц. Республнки.

2. Ґеологічні досліди на Західній Україні.

Ґеологічно прослідженo Західню Україну мало. Звісні власне тільки ті її земні багацтва, які сама природа виперла на поверхню землі. Енерґічніще досліджувала польська акц. спілка „Піонер" тільки простори, на яких сподівалася відкрити ропу й земні ґази. Польський Державний Ґеологічний Інститут і утворена при йому Державна Ґеологічна Служба взялися дещо енерґічніще за працю щойно від 1937 р., після того, коли в польському соймі почулися голоси невдоволення на їхню бездіяльність.

Після пляну на 1937/38 р., випрацьованого спеціяльною комісією в складі представників польського правительства, війська, промислу й науки, мав П. Д. Ґ. І. занятися загальними ґеофізичними помірами, що мали станути основою для ґравіметричних і магнетичних знять, а далі пошукувати за залізними рудами, бурим вугіллям и іншими корисними копалинами, а також займатися обчисленнями запасів земного ґазу.

Згідно з цією програмою на Західній Україні мали бути переведені в першій мірі пошуки на Підкарпаттю за ропою, земним ґазом а далі за бурим вугіллям. Висліди праці Інституту в Західній Україні, як видно зі звіту його діяльности, були не значні.

3. Ропа.

Найважніша копалина Західньої України — це ропа, або, як її зовуть в Дрогобиччині, кипячка. Її систематичне здобування почалося від 1853 р., себто від того часу, як винайдено спосіб очищувати ропу й перероблювати її на нафту.

Найвидатніші ропні джерела лежать у дрогобицькому повіті, в Бориславі, звісному з оповідань І. Франка, С. Ковалева (псевдонім С. Пятка) і В. Бирчака, й сусідніх із Бориславом місцевостях: Бані Котівській, Нагуєвичах, Мражниці, Губичах, Тустановичах, Попелях і, положеній дещо більше на півдні, Східниці. Цей район простягається в загальному між горішньою течією р. Бистриці й р. Уличанкою.

Другий район лежить між горішнім Сяном і горішнім Дністром у тому місці, де стикаються повіти Ліско, Турка і Старий Самбір. Ропу здобувають там у Поляні, Чорній, Мшанці, Ломній, Грязовій, Росохах і ще в кількох селах. Нарешті третий ропний район простягнувся в південній частині повітів Долина, Калуш, Станиславів і Надвірна або, для упрощення сказавши, Станиславівщині. Ропа є там в околиці Битькова, Пасічної, Рипного, Дуби, Небилова, Космача, Старуні і Дзвинача.

Вершок осягнула була здобич ропи на Західній Україні в 1907 р. з її 2 міліонами тон. На цій менш-більш висоті протрималася вона всього кілька років. Після світової війни почала постійно падати. В цілій Галичині, отже і в західній, з районами Ясло і Коросно здобуто:

в 1929 р. — 668.510 тон	в 1936 р. — 509.271 тон
в 1933 р. — 514.760 „	в 1937 р. — 501.303 „

В 1938 р. здобич незначно піднеслася й виносила 507.524 т.

Зокрема упадок здобичі ропи на Західній Україні в теперішніх її межах змальовує наступна таблиця.

Околиця	1936 р.	%	1937 р.	%	1938 р.	%
Гірнича округа Дрогобич.						
а) Борислав	271.323	53,3	258.862	51,8	246.864	48,7
б) околиця Борислава і Ст. Самб. Район	79.007	15,5	78.279	15,7	78.599	15,5
Гірнича округа Станиславів	52.402	10,3	46.467	9,3	45.343	8,9
	402.732		383.608		370.706	

(Відсотки в повищій таблиці показують відносини здобичі ропи в цілій Польщі, згл. цілій Галичині).

Чи цей підупад означає остаточне вичерпання роподайних джерел Західньої України, годі сказати. Совєтські фахівці, як, прим. доц. Ґельзін, *) приписує це явище технічній відсталости польської нафтової промисловости й польській непорадній господарці. За обчисленнями польських нафтових фахівців запаси ропи в цілій Галичині, на вже використовуваних теренах, мають виносити 6,5—7 міл. тон.

*) Нефтяная промышленность Западной Украины, „Індустрия“ з 27. жовтня 1939.

4. Земний ґаз.

Земний ґаз, як сирівець, являє собою не меншу вартість, як ропа. Він виступає звичайно як її сопутник. Тільки Дашава, Опарі і Баличі. Ходовичі — становлять виключно ґазові поземелля. Найбільшу промислову вартість має бориславський ґаз. Із 1 куб. метра цього ґазу одержується 270 ґрамів ґазоліни, коли з 1 куб. метра

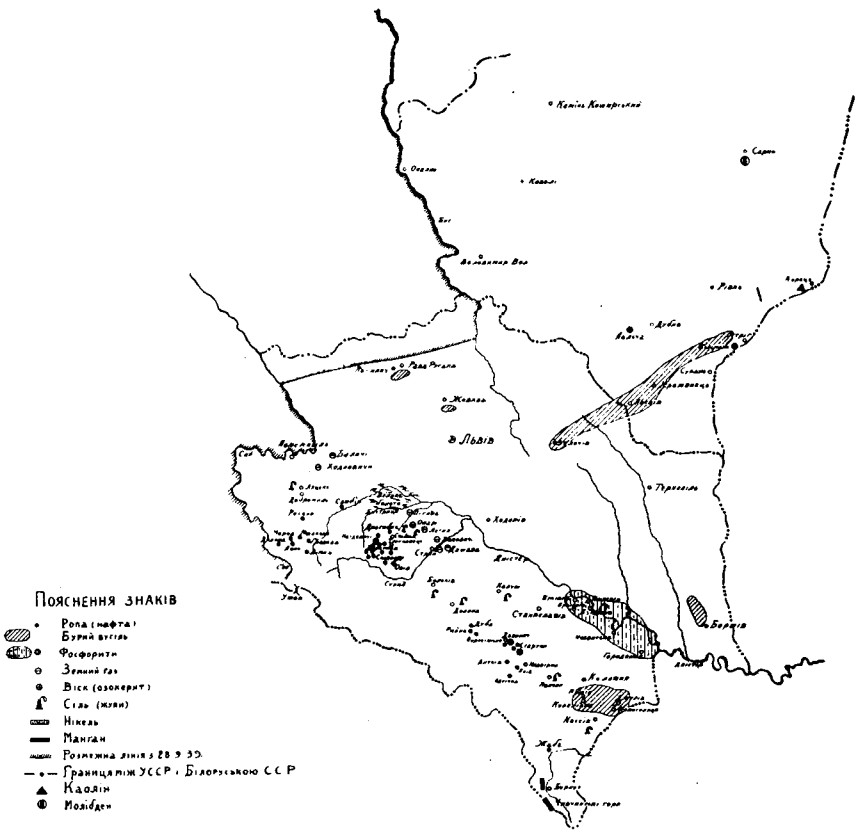

інших західньо-українських ґазів тільки 155 ґр. Ще вартніщим під тим оглядом від бориславського є східницький ґаз.

В 1924 р. відкрито земний ґаз у вже згаданій Дашаві біля Стрия і в сусідніх селах Н. Олексичах і Ходовичах. В 1938 р. було вже в околиці Дашави 28 ґазових шибів із загальною річною продукцією 198,237.000 куб. метрів. Від 1924 до 1938 додала Дашава загалом 1,586.769.005 куб. метрів земного ґазу, який розпроваджувано рурами до промислових підприємств у Дрогобичі, Стрию, Ходорові, Львові, Долині а головно в Бориславі. Дашавські запаси обчислюють на 10,5 міліярдів куб. метрів.

Ґаз в околицях Калуша спотребовують тамошні копальні соли. Великі надії покладали собі польські геологи на відкриті в 1937 р.

ґазові поля в Опарах і сусідніх селах Літині, Летні і Вороблевичах (всі Дрогобицького повіту). Досліди в 1938 ствердили, що дійсно ця околиця дуже богата на земний ґаз.

До найновіших ґазових піль належать поля в Ходовичах і Баличах на схід від Перемишля. Аналіза ґазу в Ходовичах, — як подавав „Przemysl Naftowy", з червня 1939 р. — викрила в йому також сліди гелію.

В останніх трьох роках продукція земних ґазів у теперішній Західній Україні виносила: в 1936 — 351.866 тисяч; в 1937 — 378.010 тисяч а в 1938 — 417.901 тисяч куб. метрів. В противенстві до ропи, як з цього видко, здобуття земних ґазів не падало, а підносилося.

5. Земний віск.

Земний віск (озокерит)—рідка й цінна копалина. Його здобувають на Західній Україні від 1862 р., коли винайдено спосіб перетворювати земний віск на церезину. Земний віск має декілька околиць Підкарпаття. Більшу вартість мають родища в Волянці біля Бориславa, в Дзвинячі і Старуні й їх використовується.

В 1914 р. здобуто в Волянці і Дзвинячі 14.000 тон цієї сировини, в 1926—1930 виносила середня річна здобич у всіх трьох згаданих місцевостях 900 тон. В останніх часах вона значно зменшилася й досягла в 1937 — 488,4 тон, у 1938 — 452,9 тон, причому сам Дзвиняч додав майже 90 % всієї здобичі.

6. Сіль.

Сіль у вигляді солянок і камяної соли виступає на цілому Підкарпаттю, почавши від Ляцька біля Добромиля й кінчаючи на границі Буковини. Її здобувають на Зах. Україні від непамятних часів. Сіль грала вже ролю в політиці української київської держави. Київські великі князі старалися забезпечити за собою посідання галицьких копалень соли. До переходу Галичини під Австрію в 1772 р. було на Підкарпаттю до 40 жуп. По заведенню монополю осталися жупи в Ляцькому, Стебнику, Дрогобичі, Болехові, Долині, Калуші, Ланчині і Коссові.

Попри кухонну сіль є на Зах. Україні й родища поташової соли — в Стебнику й Калуші. Більше значіння мають копальні в цій останній місцевості. Запаси поташової соли оцінюють на Підкарпаттю на 450 міліонів тон.

7. Бурий вугіль.

У бурому вуглю посідає Західня Україна також велике багацтво. Дотепер звісні є поклади в околиці Рави Руської й Потилича, біля Жовкви, Борщева й в околиці Коломиї, в селах Мишин, Джурів, Новосениця й Ковалівка. А від Золочева тягнеться пасмо покладів бурого вуглю через Почаїв, Кремянець аж під Остріг.

За польських часів здобич бурого вуглю навмисно спинялася, щоб не робити конкуренції шлеським копальням камінного вугля.

За польськими звітами тільки бурий вугіль в околицях Коломиї, якого товщина родища досягає 1 метра а палівна вартість 4250 кальорій, і вугіль в околицях Кремянця з палівною вартістю 5000 кальорій мають промислове значіння.

Ці звідомлення цілком розходяться зі звідомленнями совєтських геологів. Майже рівночасно, а саме з походом Червоної Армії на Зах. Україну, прибула туди й совєтська комісія, вислана Народнім Коміс. паливної промисловости в складі коло 30 чоловік, щоб розвідати на місці про запаси бурого вуглю. Один із її членів*) твердить, що поклади зах.-укр. бурого вуглю куди більші й їх якість вища. Паливна вартість зах.-укр. бурого вуглю виносить, за Ковалевим, пересічно 4 до 6 тисяч кальорій і лише в виїмкових випадках 3100 кал. Аналіза бурого вуглю, прим., в с. Ковалівці мала виказати, що він не має в собі більше як 5,09 % попелу а паливна його вартість доходить до 6000 кал.

На погляд цього члена совєтської комісії бурий вугіль Зах. України, що до своєї якости, стоїть на першому місці як в Европі, так і в Америці. Найбільш багата бурим вуглям — околиця Кремянця.

Варто згадати, що совєтська комісія відкрила ніби також поклади камінного вуглю недалеко від Львова. Він має визначання особливо високою паливною вартістю й є інший за вугіля з Домбровського басейну. За скромними обрахунками, як зазначає автор згаданої статті, запаси всього вуглю на Західній Україні виносять 100 міліонів тон.

8. Торф.

Торфовища займають на Зах. Україні коло 640.000 гектарів. Особливо багате на торф є Полісся, а потім Волинь. Над горішнім Дністром тягнуться торфовища від Самбора до Миколаєва (т. зв. Велике Болото).

9. Руди.

Залізні руди в формі лімонітів і сферосидеритів зустрічаються в багатьох місцях у Карпатах і на Підкарпаттю. Руду молібдену знайдено недавно в околиці Сарн, а сліди ніклю в Карпатах біля Буркута. Також не так давно відкрито в крайньому клині Карпат, у верхівях Черемоша в Чивчинських горах, рідкий і цінний металь — манґан. На дотепер вже дослідженому польськими геологами просторі має його запас виносити 20 тисяч тон, а є всі підстави припускати, що в сусідстві знайдуться ще більші запаси.

10. Фосфорити.

Головні поклади зах.-укр. фосфоритів тягнуться над Дністром від с. Буківна біля Нижнева аж до р. Збруча. Дотепер найкраще

*) П. Ковалев: Угли Западной Украины, „Индустрия“ з 21. листопада 1939 р.

досліджено їх у Братищеві, Кутиськах, Нижневі і Незвиськах. Фосфоритні поля коло Незвиськ охоплюють 30 кв. км., товщина родища виносить 30—110 цм., а пересічно 45 цм., запас коло 22 міліонів тон. Запаси біля Городенки оцінено на 600 тисяч а біля Кутиськ на 7—10 міліонів тон.

На Волині лежать фосфорити в с. Пелчі в повіті Дубно і в с. Більмажі біля Острога.

Поза тим має Західня Україна чимало ріжного рода будівельного каміння: алябастер, глинки й каолін. Цей останній є на Волині біля Корця.

Література.

Rudnyćkyj S.: Ukraina Laird und Volk. Відень. 1916.

Dyminskyj Roman, Dipl. Ing.: Die Wirtschaft der Ukraine. „Deutsche Berufszeitung". 1938, зшиток 15/16.

Czarnocki S., prof. inż.: Nasza baza surowcowo - mineralna. „Przegląd górniczo-hutniczy", 1938, зш. 11.

Cichocka-Petrażycka Zofja: Geografja gospodarcza Polski współczesnej. Wyd. II., Варшава. 1932.

Bukowski K. inż. i Jackiewicz A. inż.: Sil i saliny polskie. Варшава. 1926.

Olszewski Stan., Dr. inż.: Fosforyty polskie i ich znaczenie gospodarcze. Варшава. 1929.

Журнали: — „Przegląd górniczo-hutniczy"; „Przemysł naftowy"; „Kopalnictwo naftowe w Polsce"; „Przemysł chemiczny" — 1938 і 1939 рр.

Атлас України і сумежних країв. Львів. 1937.

ВАРФОЛОМІЙ ЄВТИМОВИЧ

Гетьманська традиція в Суботові

Село Суботів... Колишня приватня резиденція Гетьмана Богдана Хмельницького.

З видимих памяток по Великому Гетьманові залишилась у Суботови тільки церква, яку він побудував; гетманові ж скромні палати й двір, кілько літ по його смерті, спалив польський наказний гетьман, Степан Чарнецкі. Це була „рицарська" відплата Чарнецкого за ті поразки в боях, які йому завдав за свого життя Великий Гетьман.

Та вічну память про Великого Гетьмана й золоті часи гетьманщини заховали в своїх серцях та в містерії-традиції, яку свято зберегали, суботівські селяни.

Суботівці дуже відріжнялися від дооколишніх селян уже своїм зовнішнім виглядом. Це були люди високого зросту, сильної будови, чорноокі й темноволосі, в цілому суворо-гарні. В мові були скупі, у висловах категоричні; ніколи не лаялися.

В одежі до самої революції 1917 року зберегли „козачку", до неї сині пояси з жовтими смужками й „торочками", чорні киреї з широкими „бородицями" (капюшонами) й вишиті чорною вовною або заполоччю біло-полотняні сорочки. Кольорові вишивки на сорочках носили тільки дівчата.

Суботівці були горді в звичаю — ніхто з суботівців не брав невістки й не віддавав дочки заміж у чуже село, бо ж суботівці були „старі козаки" а по інших селах жили „кріпаки"!

Ще до 1914 року в Суботові не було поліційного урядника чи стражника, бо коли такого до Суботова й призначали, то по якомусь тижню-двох він або ж сам звідти нереносився на інше село, а бо ж його „переносили" так, що й сліду по ньому не лишалося...

У своїх суперечках, коли такі між ними, хоч і рідко, траплялися, суботівці не вдавалися по присуд до мирового чи якогось іншого державного суду, бо це був би сором для „козаків", першою й останньою судовою інстанцією для суботівців були „діди".

„Дідом" — був кожен той між ними, хто дочекався першого внучати.

Священика до Суботівської церкви архирей призначав того, за якого просили суботівці. Непрошеного й небажаного священика, ще доки він встигне, було, переїхати до Суботова з манатками, „діди" попереджували: „Шукайте, Пан-Отче, іншої парафії, бо нам ви невгодні". Священики й самі, зрештою, про теє знали, що суботівці не жартують і за останні пів-сотні літ перед революцією 1917 року був тільки один випадок, що на суботівську парафію з протекції єпископа-москаля заступив був молодий священик, також москаль. В Суботові він не вдержався й місяця...

Останнім священиком перед революцією 1917 р. у Суботові був о. Петро Грушевський, якого суботівці запросили на парафію головно тому, що він був далекий родич професора М. Грушевського.

Поза цими зовнішніми рисами, що так відріжняли суботівців од сусідніх селян, вони, чи не єдині в усій передреволюційній Україні, зберегли традицію старої гетьманщини в тому, що кожного року „на-Петра", на одному з численних островів у мало-приступних і від людського ока скритих плавнях на річці Тясмині, суботівські „діди" збиралися на раду й на тій раді обирали... Гетьмана й козацьку старшину — Осавула, писаря, суддю, скарбника й полковників! Обирали й доручали їм знаки їхньої гідности — козацькі клейноди.

Про ці вибори знали тільки суботівські „діди", решта ж суботівців знала тільки про те, що „дідів" треба слухати й не вільно в них ні про що питати, бо так воно „од старих часів ведеться".

Самі „діди" свято вірили, що в Україні має знову „обявитися" Гетьман-Богдан, що він видасть „золоту грамоту", приверне „людям" давній „козацький присуд" і буде гетьманувати в Україні — сам він і його діти — „доки сонця-світа". — Так бо, вмираючи, заповідав суботівським „дідам" сам Богдан, щоб „переховували" для нього владу й клейноди, аж доки він по них „не зголоситься".

Подані вище відомості про гетьманську традицію-містерію, що збереглася серед суботівських „дідів", я подаю зі слів мого доброго приятеля й колишнього вчителя, п. проф. НН. Я-го, що замолоду проживав на Чигиринщині, недалечко від Суботова, і який мені, сам про неї довідавшись від о. Грушевського, оповів у р. 1910.

Проф. Я-й, добрий українїст, був тієї думки, що про цю традицію-містерію з певностю мусів був знати й Тарас Шевченко, що можна судити з деяких натяків у таких його поезіях, як „Суботів" та „Великий Льох".

30. квітня 1918 р., на другий день після відновлення в Україні Гетьманства нинішнім нашим Гетьманом Павлом, професор Я-й про суботівську традицію мені пригадав вдруге, що, от — мовляв, „Суботівці мають тепер гетьмана, на якого так довго чекали".

Ще в 1918 р. я хтів був про цю живу лєґенду, що збереглася в живій традиції суботівських „дідів", подати в якому-нб. орґані, щоб зацікавити нею дослідників, але проф. Я-й тоді мене переконав, що з таким опублікуванням треба ще зачекати — нехай, мовляв, самі „діди" обізвуться а до того ж — „маємо ще час".

У вересні 1918 р. зовсім випадково я познайомився з о. Петром Грушевським і при першій же нагоді попросив його, щоб він оповів мені ширше про суботівську традицію. О. Грушевський, повторивши мені все те, що я вже чув од прф. Я-го, нічого нового до неї не додав.

На мій запит, як же він сам про цю традицію суботівських „дідів" знає, сам до них не належачи, о. Петро всміхнувшись відповів: „Знаю... з обовязку. Кожного року я заприсягав раду, що вона буде »по совісті чинити«". Тим, що я ніколи не питав „дідів" для чого вони складають присягу, я здобув їхнє довірря й одного разу ж вони мене в свою містерію втаємничили. Тепер, коли маємо справжнього Гетьмана, — це вже не таємниця й сьогороку, вперше від століть, „діди" не вибирали гетьмана, отже признали Того, що „обявився". Тепер чекають на його „ золоту грамоту" та на „козацький присуд". Дав би Бог, щоб скоріше видав!

— А в який спосіб довідався про суботівську таємницю професор Я-й?

— А це я йому розказав — як українцеві й ученому. Розказував я про це й Михайлові Сергієвичеві (Грушевському), але він одмахнувся.

*

На свіжу память я ще того самого дня, як говорив із о. Грушевським, занотував собі його оповідання.

*

В літі 1939 року, впорядковуючи свій маленький архів, я знайшов цю нотатку й на її підставі писав статтю до „Червоної Калини", але не встиг передати її до редакції з тієї „незалежної причини", що опинився в польській „березі".

Мій архів, треба гадати, у Львові загинув. Щоб відомість про гетьманську традицію-містерію, яку до наших днів зберегли су-

ботівські „діди", не загинула остаточно, опубліковую її на сторінках „Нації в поході" так, як вона збереглася в моїй памяті, до цього часу незрадливій.

Маю відомості, що о. Грушевський помер ще в 1919 р., проф. Я-й ще в 1938 році був живий і здоровий. Це дає мені надію, що ще дочекаю того недалекого вже часу, коли, повернувши з Гетьманськими полками до Києва, покажу проф. Я-му цю мою нотатку й попрошу його виправити її в тих місцях, де я, бувши певний за докладний переказ по змісту, міг відступити в чому-нб. в редакції його оповідання.

О. ГУБЧАК

Новий европейський Схід у ґеополітичному аспекті

Новий стан на Сході Европи, а саме — нове впорядкування політичних границь і розмежування політично-господарських впливів — може в неодного українця викликати сумні рефлексії щодо сучасного стану й дальших перспектив української справи. Та песимізм в оцінці сучасного положення українсьїкої нації — по глибшім розгляді — мусить уступити перед твердою й узасадненою вірою в здоровий розвиток і похід у гору української нації.

Духові процеси внутрі Совєтів, від ходу яких залежатиме в першу чергу дальший розвиток українського питання, надто складні, щоб можна це вичерпати в одному короткому огляді.

Тут уходять у гру ріжні чинники: і розбуджений московський великодержавний месіянізм, із яким мусить зударитися, вірьмо що побідно, відроджуючийся націоналізм України й інших поневолених народів, і боротьба релігійного світогляду з безбожництвом, яка без сумніву мусить для України, де релігія може найбільше переслідувана, скінчитися величавим „Ґалілеє віцісті!" і врешті з ґеополітичної точки погляду — суперництво українського півдня з московською північчю за перевагу на східньоевропейськім ґеополітичнім комплєксі, чи, як це німці називають, „ґросвіртшафтсравмі". Розглянути цю останню проблему — ціль цієї статті.

Основна й характеристична ціха ґеополітичного становища України -- це її полога на звуженні европейського суходолу між Балтійським і Чорним морем. Вододіл між сточищем тих морів зазначується лише легким підвищенням суходолу, тому теж перехід деяких рік до других чи то т. зв. волоком — у давніх часах, чи каналами в новітню добу (Совєти плянують тепер нові получення з Дніпром) дуже легкий і сприяє комунікації Півночі Европи з Півднем. Цей шлях, знаний в історії як „путь із Варяг у Греки", веде у своїй переважливій частині через Україну й заважив рішально на формування її історичної долі.

Політичне значіння й культурно-економічне багацтво України базувалося головним чином на її значінні, як шляху з Півночі на багатий Південь і Схід. Із хвилею, коли головні культурні центри після упадку Царгороду створилися на заході Европи, а головні торгов. шляхи після відкриття Америки відвернулися від Сходу, Україна опинилася немов у забутті, в сутінку історії. Тепер є ми свідками нового ренесансу Сходу й нового зросту ваги України, як міжнароднього шляху. Особливо зросло це значіння в часі тепер. війни: по-перше тому, що ціле це „міжморя" опинилось в одній державі (бо треба взяти під увагу, що поза прилученими Білорусією й Україною і три малі надбалтійські держави — Литва, Латвія й Естонія — опинилися в орбіті Совєтів), а по-друге тому, що з огляду на воєнне ризико на Заході щораз більше оживлюються торговельні шляхи через Балкан і Україну.

Далі: Україна звязана ґеополітично з Середоземним морем (через Чорне море) і сильне національне розбудження всіх надсередоземноморських народів мусить впливати, й певно впливає, на розбудження національної укр. енерґії.

Всі ці моменти разом вказують, що для укр. півдня знову вертається „історична конюнктура", що життєвий процес перебудови Сходу Европи йде постійно в нашу користь.

Безсумнівним доказом цього росту й напруження укр. духових сил є факт зросту політично-державницького вироблення, що виявляється в усвідомленні собі українцями їхньої ролі на Сході Европи.

Це видко хоч би, напр., і з твору Липи „Призначення України", де влучно безсумніву підкреслено історичну місію України — створення балтійсько-чорноморської осі — і вказано — хоч соромливо — що передумовою збудування державної сили України є визначений нам історичним досвідом устрій — дідичної монархії. Лише такий устрій єдино правильний для держави, яка хоче бути притягливим чинником для інших менших народів, що жиють ув її „життєвому просторі", „віртшафтсравмі". Бо ми живемо в віці, коли відбувається синтеза двох ідей — зєднування в один господарський комплекс країн, звязаних між собою ґеополітично, і націоналізмів пробуджених народів. Прикладом може служити третій Райх, що гармонійно зумів получити ці дві ідеї й під цим оглядом, власне, має всі дані створити таку синтезу — як це зрештою діялося вже в нашій історії — в формі держави Олега, Володимира й Ярослава, у князівстві литовсько-руськім і плянах Хмельницького. Потішаючим для нас виявом є, що наші співпартнери в цій грі — білорусини й литовці — свідомі співзалежности своєї долі з Україною. Це ясно сказано в одній політичній брошурі білор. провідника О. Станкевича, а литовська політика в бік Совєтів — це виразне продовження ідеї укр.-литовської співпраці за княжих часів, при чому Совєти відограють тут ролю спадкоємця Київського Князівства за браком Української Держави.

За перевагу на просторі між Балтійським і Чорним морем суперничали з Україною — Ягайлонська Польща й Росія Петра І. Хотів був продовжувати ягайлонську ідею Пілсудский, та його

Польща програла гру, бо не зрозуміла значіння укр. національного питання, не знайшла синтези своїх ґеополітичних змагань із національними стремліннями українців. З цих самих причин мусить програти гру й Москва.

Один із ґеополітичних законів каже, що дана держава, опанувавши частину якогось ґеополітичного простору, мусить змагати до опанування його цілости, бо частини цього простору все виявляють тенденцію до єдности. Отже, як що йде про Польщу, то вона, завоювавши Галичину й Волинь, мусіла була за правилом цього закону стреміти до опанування цілого українсько-білоруського-литовського комплексу. До ролі цієї вона, як уже вище сказано, не доросла.

Крім цього напрям експанзії Польщі тому ще засуджений на невдачу, що Польща сама більше звязана ґеополітично з Німеччиною, ніж зі Сходом. Вказують на це хоч би її ріки — Висла, як і німецькі ріки випливає з гір, полога й будова Польщі подібна до німецької: гори на півдні, низ на півночі, посередині малопольська височина. З цих причин втілення Польщі до нім. ґеополітичного комплексу зовсім правильне. Польське Королівство, яке перед світовою війною належало до Росії, було ґеополітичним абсурдом, який усе мусів був бути запальним місцем.

Границя інтересів — по Бузі й Сяні — є в лінії укр. національно-державних інтересів. Вона тепер осягнена і для повного її вирівнання лишається ще лиш включення до України Буковини й Бесарабії, земель конечних, щоб забезпечити Україні сильне становище над Чорним морем

Врешті думку створити малу буферну державку, генер. ґубернаторство, що відділяло б Райх від східнього ґеополітичного комплексу, можна лиш привітати.

Геополітичні взаємовідносини України до Московщини представляються дещо інакше. Передовсім треба ствердити, що ґеополітично Україна й Москва доповнюють себе й на Сході Европи все є тенденція до творення одної державної цілости від Чорного до Білого моря.

Мова йде лише про те, хто буде в цьому комплексі проводити — Південь чи Північ, Київ чи Москва.

І тут власне, розгядаючи новостворену ґеополітичну ситуацію, на Сході, мусимо ствердити пересун у користь Києва, а саме: Київ набирає тепер у цьому ґеополітичному комплексу виразнішого центрального, домінуючого на цім просторі положення.

Я свідомий, що в цій хвилі наші політичні противники закинуть мені, як Липинському, москофільство. Вони певно скажуть: „Пощо ж відлучатися від Москви, коли Ви думаєте, що можемо спільно з Москвою володіти Сходом".

Отже це й було б цілковите перекручення моїх (як теж Липинського) думок. Щоб не ширилося баламуцтво, рішучо стверджую, що треба власне вперед відсепаруватися, самим державно сконсолідуватися, щоб опісля осягнути перевагу над Північчю. Це, зрештою, коли Україна державно укріпиться, наступить майже автоматично, бо Москва без порівнання більш за-

лежна від України, як Україна від Москви. І напевно так, а не інакше розумів цю справу Липинський, коли говорить про союз з Москвою. Він ненавидів Польщу, бо розумів, що її роля в ґеополітичній перебудові Сходу Европи — нікудишня, натомість, твердо оцінюючи ґеополітичну співзалежність України й Москви, був за їх союзом, очевидно з перевагою України. Це зовсім просте й ясне. Не можуть цього зрозуміти лише політичні недоуки, що не визнаються зовсім у питаннях ґеополітики, не можуть цього зрозуміти лише люди, що оперують абстрактним доктринерством, а не слухають найважнішого — голосу землі.

Найважніша справа: Ґеополітичний комплекс — це своєрідний організм. А на поняття організму складається все два чинники: душа й тіло. В ґеополітичнім комплексі тіло — це земля, дух — це національна енерґія даного народу. І як всюду, так і тут, дух народу — це вирішний чинник!

Рекапітулюючи ствердимо:

ґеополітично умови для нас вирішилися добре. Соборність здійснена! В перемогу другого чинника — в дух української нації ми ні на хвилину не сміємо сумніватися! З кривавої муки України зродяться великі речі. Завдання еміґрації отже — в свій час передати краєві незатроєні чужим впливом укр. культурні цінности, незіпсуту укр. національну державницьку ідею й політичний досвід.

Було б непростимим гріхом супроти Української Нації, коли б ми не вивязались з цього завдання як слід. Бо памятаймо: скорше чи пізніше перемога України певна. Тим більше тепер, коли війна, що все несе з собою величезні несподіванки й можливості.

Фінсько-совітська війна.

Фінсько-совітська війна закінчилася миром...

З ріжними почуттями, але дуже уважно, світ слідкував за нерівною боротьбою маленької Фінляндії зі своїм сусідом-колосом.

Одначе, навіть і противники напрямних політики (до речі, дуже подібної до невдалої політики б. Чехословаччини й б. Польщі) Фінляндії останніх літ не можуть не віддати належної пошани героїзмові її народу.

Для нас, українців, ця боротьба з багатьох причин мала й має особливий інтерес. Досі, на жаль, не було більш-менш вичерпливих даних про самий характер цієї війни та величину військових мас, уведених у боротьбу з обидвох сторін.

Заповнюємо тепер цю прогалину. Німецька ґазета „Deutsche Allgemeine Zeitung“ з 21. II. 40. (отже ще перед останнім великим наступом совітських армій на лінію Манергайма) подала цікаву статтю свого воєнного редактора, Отто Мосдорфа, під заголовком „Фінляндія“, з якої подаємо її сутовоєнну частину:

„Прикордонне непорозуміння в листопаді минулого року, що ясно показало готовність Фінляндії відповісти на вимоги Москви

зброєю, дало СССР привід наказати зосередженим на 1560 км. довгому фінському кордоні військам перейти в наступ.

Взаємовідношення сил давало згори СССР велику перевагу. Фінляндія, що за мирного часу має армію з трьох піших дивізій, одної кавбригади, дуже нечисленної гармати та невеликої кількости технічних частин, мала можність у найліпшому випадку змобілізувати 300000 чол., проти яких із совітського боку вже стояла армія в 500000 чол. з багатьма сотнями панцирників і аеропланів.

Воєнний вишкіл невеличкої фінської армії дуже добрий, її комсклад високо кваліфікований, а окремі частини при обороні рідної землі, завдяки тяжкому терену, мали певні вигоди, але з другого боку — дуже несприятливим фактором був занадто довгий кордон, що його можна обсадити не ввесь а лише в головних пунктах можливих проломів, зміцнивши ті пункти укріпленнями. Фінська повітряна зброя, хоч і відважна, дуже обмежено здібна до офензивних операцій через свою нечисленність. Совітська повітряна флота численно має ясну перевагу.

Однак ця військова операція не могла бути прогулькою для Совітів, але в кінцевому висліді цієї нерівної боротьби, помимо хоробрости розкладених по кордону фінських військ, помимо доброго проводу командного складу, талановитої головної команди на чолі з генерал-фельдмаршалом Манергаймом, сумніватися не доводиться.

Зі совітського боку відчували це як особливо нестерпне, що фінський кордон проходить в неповних 50 км., а в одному місці навіть у 18 км. від Ленінграду. Треба було чекати, що з совітського боку буде спроба саме цей відтинок границі, себто з боку Карельської вузини, відсунути на Схід.

Отже звідси мусіла була прийти головна загроза для Фінляндії, поминаючи вже що Карельська вузина є разом і головним захисним пунктом на суходолі для столиці Фінляндії Гельсинґфорсу, що лежить на березі Фінської затоки.

Фельдмаршал Манергайм вибудував для того, починаючи від Виборгу в певній віддалі від совітського кордону т. зв. лінію Манерґайма, яку останніми днями в її передових лініях совіти проломили.

З самого початку ясно закреслилися чотирі головні театри війни:

1. Карельська вузина, захищена двома фінськими дивізіями впочатку й заатакована пятьма піхотними та одною панцерною совіт. дивізіями. Командує цією ґрупою з фінського боку ген. Оквіст.

2. на північному березі Ладозького озера, де совіти з Петрозаводська, що лежить на березі Онезького озера, прорвались у няпрямку на Суоярві з метою обійти лінію Манергайма ззаду. З фінського боку командує там генерал Тольвеля.

На цьому відтинку появилися Совіти в такій самій кількості, як і перед лінією Манергайма.

3. в середині довгої східньої фінсько-російської границі, в тому місці, де фінська територія звужується до 250 км., це приблизно між Улеаборґом і Суомосальмі.

4. на далекій півночі Фінляндії, без жадного тактичного та оперативного звязку з першими трьома театрами війни. Командує там зі фінського боку генерал Валеніус.

З фінського боку є там тільки 2000 чол. а з російського дві дивізії, які оперують спільно з частинами совітської воєнної флоти. Це другорядний відтинок, на якому совітам пощастило досить скоро захопити західню частину Рибальського півострова а після довгих змагань із перемінним успіхом остаточно захопити місто Петсамо.

30. листопаду минулого року під головною командою ген. Штайна почали Совіти офензиву з суходолу, моря й повітря, при чому літаки бомбардували багато фінських міст, у тому числі і столицю Гельсинґфорс. Спостерігачі з місць подают, що Совіти почали офензиву шістьма колонами:

Перша-Карельська колона між Ладозьким озером і Фінською затокою проти лінії Манергайма. Мова про сему совітську армію, що складається з сімох піхотних і чотирьох панцерних дивізій, отже тут стоять 80000 москалів проти 40000 фінів.

Друга-напівніч від Ладозького озера, Петрозаводська колона, що в грудні зазнала багато поразок і перейшла на північ від Ладозького озера до закопної війни.

Третя-одна колона, що була кинута в найвузчому місці Фінляндії в напрямку на Улеаборґ, що лежить на березі Ботницької затоки, при першому наступі просунулась на 60 км.

Четверта й пята колони йшли рівнобіжно з третьою, трохи на північ від неї. Цією операцією мала бути Фінляндія розрізана надвоє.

Сила другої, третьої й пятої колони рахують у 300000 чол., може трохи за-високо. Але й досьогодні цей пролом не здійснився. При цьому треба взяти під увагу, що з совітського боку, особливо в цю сувору зиму, тяжко вздовж такого довгого фронту підвозити потрібні підкріплення, бо Совіти посідають тільки одну залізницю, з Ленінґраду на Мурманск, хоч вона і проходить через запілля совітського фронту.

Шоста колона — совітська північна, яка, як згадано вже, опанувала Петсамо.

Фінське головне командування розуміє серйозність ситуації.

Ген.-Фельдмаршал Манергайм, після того, як Совіти проломили перші лінії укріплень на Карельскій вузині, зробив заклик до військ і вказав на конечність перемоги.

В цьому заклику сказано, що „чужинецька допомога в більшому маштабі вже надійшла до Фінляндії й без перерви вливаються нові відділи під Фінські знамена."

В тому, що сказав фінський фельдмаршал у своєму заклику до своїх змучених нерівною боротьбою вояків, було більше надії, ніж ствердження фактичного стану річей. І в цьому лежала трагедія невеличкої, але високо культурної нації.

Ті, що ручилися, ті, що обіцяли, завели й залишили героїчний нарід напризволяще...

Ще гірше, вони, без огляду на „великі" слова про„ великі" засади, дбали лише про свою власну безпеку. Замість відповісти енргійно чином у бік того, хто воював із Фінляндією, вони нама-

галися використати фінляндський випадок для розширення фронту проти Німеччини. Фіни в час протверезіли від словесного туману „великих" демократій і зрозуміли, що це означає для них,

Висновок: фіни пішли на мирові переговори. Совіти пристали на це. Результат: Фінляндія понесла матеріяльні й територіяльні втрати, але вийшла з боротьби з величезними моральними здобутками; Совіти придбали матеріяльно, але понесли недозірні втрати морального характеру.

Безумовно з великими надбаннями й матеріяльного й морального характеру виходить третій, що уважно придивлявся до цієї боротьби, а саме — Німеччина. Її позіція в очах світу прибірає іншого, ніж досі, освітлення.

Щодо самої війни, то мимоволі хочеться порівняти геніяльно-задуманий німецький плян та його блискавично-бравурне переведення німецькими арміями в німецько-польській війні 1939 р. з тупотінням на місці червоної армії проти фінської. Причини? Їх багато й всі вони знані, а тому не спиняємося на цьому.

Для нас же важно памятати для будучини, що покладання надій на чиюсь гарантію чи допомогу, коли це не обумовлене пологою країни та її історичним підкладом, завжди доведе нас до розбитого корита.

Хай приклад Чехії, Польщі а тепер і Фінляндії під цим поглядом буде для нас неґативним прикладом, але приклад Фінляндії, як спільноти з високо розвиненим національним духом, хай буде для нас прикладом позитивним!

Кінець брехні

(О. Г.) Як була забріхана польська суспільність, це ми знаємо. Та цікавим мусить бути, як і чим живе тепер ця суспільність після великої воєнної катастрофи? Щоб це добре зрозуміти, треба здати собі справу з того противенства, яке існувало в Польщі між правлячою „новою шляхеччиною" — бюрократією й низами, головне селом.

Пригадуються тут мені наші балачки з редактором Палієвим в „Укр. Вістях", коли то він уважав польський нарід за зліпок, у якому маси майже не беруть участи в суспільному житті. Як правдивими були ці слова, можна переконатися, слідкуючи за життям у Генералґубернаторстві. Тут, у повному цього слова значінні, село виголоджує місто неможливо високими цінами. Лише пару цифр для прикладу (кінець лютого): яйце — 1.20. (перед війною — 7 грошів!!), масло — 1 кґр. коло 20 зл. (4 зл.), молоко — коло 2 зл. (20 гр.), хліб у варщаві — кґр. 4 зл. (25 гр.), сотнар збіжжя — 200 зл. (25 зл.), корова — 2000 зл. (300 зл.) й т. д.

Німці роблять, що можуть, але система карток не має ще такого послуху, як хоч би у влучених до Райху Поморрі й Вартеґау, бо польська суспільність до карности не призвичаєна. І ця доріжня не має підстав, бо воєнні знищення не такі надто великі, інфляції нема а дорожнеча промислових продуктів теж не існує в такому ступні, як дорожнеча споживчих продуктів. Так село бере відплату за ті роки голодування й суспільного занедбання за часів польського панування. Село вдоволене, між ним і містом прірва. Може ще дехто трохи нарікає, що німці заберуть землю, а тому навіть дідичи твердять, що

треба було скорше землю між селян розпарцелювати, бо від селянина, мовляв, трудніше землю видерти. Чи при цьому вони однак думають, що в Познанщині не було парцеляції, але була в українській Галичині? Як це доля жорстоко собі з них закпила.

Зрозуміло, що в таких умовинах найбільше потерпіла польська правляча верства. Робітництво стараються німці собі зєднати, а совєтофільські настрої трохи притихли з простої причини: жиди, головні агітатори, зрозуміли, що й „там" не таке вже то добро. У Львові також не добре, черга приходить і на жидівських багатіїв. Отже польська ітеліґенція живе й далі брехнею. Хто її розсіває? — Таки ж оті „горбаті носи", бо ніхто так не вміє брехати й так глузувати собі з людської наївности, як „макабейці". Ось кілька прикладів цієї пропаганди „на вухо", восени кружляли такі чутки:

„Розкинено летючки (але їх ніхто не бачив), щоб не боятися чорних людей, які прийдуть із ножами в устах проти німців найдалі до Різдва". „Летун Боян їздить з Вандечкою Пілсудскою й сіє знищення над Берліном". „Рідз-Сміґлі, здеґрадований на рядовика, на фронті бється як лев" (інша справа, мав би так зробити, як що має хоч трохи гонору!) „Поляків відтягнули з західнього фронту, бо вони там дуже мордували німців, жінок і дітей" (побожне бажання).

Згодом це трохи притихло. Люди, що іздять на працю до Німеччини, переконуються, що там нічого не збомбардовано а життя краще, як у Польщі.

Тепер на весну плітки віджили. Між тими плітками-поголосками є й така: Україна буде збудована під польським протекторатом. Звідси пісенька: „Чим сонечко вище, тим Сікорський близче", але й тут прикра новина — зрештою брехлива — Сікорський має уступити, бо анґлійські фахівці кажуть, що Німеччину неможна так швидко знищити. А тому „носи на квінту" й так буде що-раз більше розочарувань. Все ж українець, який звик думати категоріями Березі й Соловок, мусить признати, що німці поводяться з поляками взглядно, Коли ж, чим далі, надія все буде маліти, стане перед польською інтеліґенцією чорна розпука. Такий кінець кожної брехні! І не поможе тут навіть, що треба обєктивно признати, єдність польської інтеліґенції в протинімецькім наставлені, ні підпольна акція.

І так мимоходом пригадується подібна ситуація у нас у час траґедії Карпатської України. Пощо поширювано тоді такі поголоски, що, мовляв, полк. Стефанів — це полк. Мельник; пощо один часопис розпалював фантазію суспільности ріжними пересадними сподіваннями? Cui bono? Є випадки, головно в час війни, що всієї правди суспільності неможна виявити. Але треба виховувати суспільність до мужнього твердого підходу й погляду на всі справи життя. Годування суспільности брехнею скінчиться все так, як скінчилося з Польщею...

З преси.

— Як повідомляє „Berliner illustrirte Nachtausgabe" (30. III. 4.), Молотов в останній своїй промові, присвяченій зовнішньо-політичним справам, кажучи про Совєто-фінську війну, зазначив, що війна з фінами коштувала Совєтам 48.745 вбитих і 158.863 ранених. В частині, присвяченій питанню Бесарабії, він м. і. сказав, що між Совєтами і Румунією стоїть бесарабське питання, як невирішена і спірна проблєма. Совєти ніколи не визнають анексії Бесарабії Румунією, розуміється, також ніколи проти цього завязливо не висловились. Не зважаючи на це, нема ніяких підстав для згіршення відносин із Румунією.

*

— „Наш Стяг" (ЗДПА, Чикаго) з 24. II. 40 подає, що на передконґресовій нараді в Клівленді 13. січня принято постанову, в якій учасники в числі 28, за виїмком трьох, що утрималися, заявляються за „потребою Одного Американсько-Українського Конґресу, котрий повинен бути скликаний Ко-

ординаційним Комітетом, складеним з репрезентантів чотирьох асекураційних Союзів, а саме: У. Н. Союзу, Укр. Роб. Союзу, Провидіння і Народньої Помочі, та репрезентантів національно-громадських орґанізацій, а саме: Союз Гетьманців Державників, Оборона України, Орґанізація Державного Відродження України, Чорноморська Січ, Союз Українок, Українська Ліґа молоді, Ініціятивний Комітет Національної Ради, Обєднання".

Ця постанова мала бути в завішанні до 25. І. 40., річця, до якого представники чотирьох асекураційних товариств мали знайти шлях до порозуміння щодо скликання Американсько-Українського Конґресу. В противному випадку постанова конференції оголошується в пресі.

Другого дня, 14. січня, на нараді принято таку постанову:

„На випадок, коли б не дійшло до порозуміння в справі скликання Американсько-Українського Конґресу чотирьма укр. асекураційними орґанізаціями (УНС, УРС, Провидіння й Нар. Поміч), поручається президії й ініціяторам цієї Передконґресової Конференції в Клівленді, в злуці з уже існуючим координаційним комітетом, запросити представництва від орґанізацій, згідно з попередньою резолюцією конференції, і створити з них спільний Ініціятивний Комітет для скликання Американсько-Українського Конґресу".

Резолюцію принято одноголосно 25 присутніми учасниками.

*

— „Свобода" (ЗДПА, Джрзи-Сіті) з 14. ІІ. подає в статті „Вислід нарад чотирьох запомогових орґанізацій у справі конґресу:

„Дня 3. лютого 1940 р. відбулись у Джерзи Сіті, Н. Дж., наради представників У. Н. Союзу, У. Р. Союзу, Провидіння і Народної Помочи в справі скликання Конґресу американських українців. Ці наради виказали розбіжність думок щодо скликання такого конґресу, а тому постановлено, що кожна з цих чотирьох орґанізацій повинна видати писемну заяву до відома трьох інших орґанізацій. „Народній Союз" і „Народня Поміч" висловилися за тим, щоб був один Укр. Нац. Конґрес і щоб його скликали запомогові орґанізації й інші укр. громадські та політичні орґанізації.

„Провидіння" поставило вимогу, щоб Конґрес мав характер лише маніфестаційний. Скликати його мають 4 запомогові орґанізації, до співпраці в орґанізуванні Конґресу мають бути „притягнені девять орґанізацій, вимінених і поїменно передискутованих і в Клівленді й у Скрентоні. Але далі ця орґанізація додає:

„З огляду однак на непредвиджені події, що наступили в межчасі, ці дві політичні орґанізації, проти яких пороблено закиди і перед комісією Даєса і в часописі „Міннеаполіс Таймс" з 11. січня 1940 — в імя добра укр. справи та єдности укр. еміґрації, наразі, доки їх становище не вияснить ся, повинні здержатися від офіціяльної участи в орґанізуванні Конґресу".

„Український Робітничий Союз" став на становищі, що „Конґрес" американських українців, як один із засобів, щоб заманіфестувати нашу піддержку державним змаганням України, виконає своє завдання тільки тоді, коли участь у ньому візьмуть всі укр. орґанізації, відмежовані від большевизму, але таксамо від фашизму і нацизму. Зорґанізувати такий Конґрес у теперішніх умовах можуть успішно лише чотирі запомогові орґанізації"... На думку проводу „Укр. Робітн. Союзу", участь інших, по за запомоговими орґанізаціями, орґанізацій в орґанізуванні Конґресу може лише пошкодити. Як одну з причин він виставляє, як і „Провидіння", ревеляції Голови орґанізації ОДВУ, що були друковані в амер. пресі.

Цей виступ Голови ОДВУ саме наслідком такого його ефекту рішуче має бути висвітлений!

Як подавала амер. преса, а за нею й деякі укр. американські часописи Голова проф. А. Грановський ніби прилюдно заявив таке: „коли між українцями в ЗДПА й є яка ґрупа, що має звязки з Москвою чи Берліном, то це Гетьманська ґрупа..."

Ми знаємо, що проф. Грановський умістив в укр. амер. пресі лист, в якому заперечує, що він таке казав та що це власна інтерпретація його слів несумлінним журналістом, що був під час розмови проф. Грановського з якимось амер. ледви чи неурядовим, чинником. Лист проф. Грановського добра річ, але ліпше все ж буде його надруковане спростування в тих амер. ґазетах, що такі неправдиві ревеляції „під Грановського" вмістили. Але коли таким чином проф. Грановський і спасе свою честь, як порядної людини, то він ніяк, з огляду на вищевказані наслідки (постанови „Прови-

діння“ й „Укр. Роб. Союзу“) його невдалих і немоторних потягнень на чужому ґрунті, не зможе спасти свою репутацію, як громадського діяча. Він сам себе дискваліфікував! А тому має витягнути з того і всі висновки.

*

— „Наш Стяг“ із 10. II. 40. містить на чільному місці Новорічну Відозву ЯВПГетьмана „До Гетьманців і всіх тих, що Українському Рухові співчувають“.

*

Гетьманська преса в Півн. Америці („Наш Стяг і Укр. Робітник“) у грудні 1939 р. і січні 1940 р. передрукувала наступні статті з „Нації в Пододі“:

Бориса Гомзина „В обличчі завтра“, Івана Гриневича „Недоношений імперіялізм“, М. Мироненка „Магія гаеел“, К. Ю. „До проблеми імперіяльного комплексу Росії“, О. Березяка „На гранях“.

З українського життя

З ЖИТТЯ В УРСР.

— Як повідомляють „Київські Вісті“ (ч. 277, 4 XII. 39), на засіданні Центр. Ко-ту Ком. Партії (большевиків) України стверджено:

а. „Що вивозка цукрових буряків по УРСР проходить зовсім незадовільно“.

б. „Що зібрання бавовни-сирцю, просушка і здача проходить дуже незадовільно“.

в. „Що в наслідок недостачі уваги до питань паливопостачання і використання місцевих видів палива ми маємо тепер незадовільний довіз палива і відсутність запасів палива на зиму“.

г. „Що хід закупівель хліба і соняшника, особливо по Кіровоградській, Сталінській, Харківській, Вінницькій, Миколаївській, Камянець-Подільській областях і Молдавській Автономній Радянській Соціялістичній Республиці — незадовільний“.

д. „Що хід заготовок і відвантаження картоплі продовжує лишатися незадовільний“.

е. „Що виконання пляну заготовки і відвантаження, а також закладки овочів на зиму, особливо капусти, моркви і цибулі, залишається незадовільним“.

— В редакційній статті від 4. XII. 39. „Київські Вісті“ признають, що „Донбас — основний постачальник палива для промисловости і транспорту“, але про цей „основний постачальник“ тов. М. Шверник (один із визначних совітських діячів) каже:

„Донбас не додав країні понад 4. міл. тон вугілля“. „Борг, який лічиться за гірниками, і зокрема за гірниками Донбаса, відбивається на всьому народному господарстві“.

„На шахті ч. I-біс, Криворіжжа, з 15 врубових машин працює тільки 9. На шахті ім. ОДПУ з 37 врубових машин на I. VIII. 39. працювали тільки 22 машин. З усіх наявних у Донбасі на I. VIII. 39. 2082 машин не працювали 437 машин“.

„Для того, щоб на шахті імени М. І. Калініна, біля Горлівки, державний плян вуглявидобутку був виконаний, треба, щоб норми виробітку забойщиками виконувалися не менше як на 150% “. На шахті ч. 8 тресту „Артемвугілля“, щоб виконати державний плян вуглевидобутку, треба виконувати норми в середньому не на 150%, як на шахті ім. І. Калініна, а на 190%.

На шахті ч. 17-17 біс для того, щоб виконати державний плян вуглевидобутку, треба виконувати норми 150%, на шахті ч. I біс-Криворіжжа — на 140%.

Як що взяти Донбас у цілому, то — для виконання державного пляну вуглевидобутку, треба щоб усі робітники камновугільної промисловости виконували на 160%“.

Щоб запобігти тому лихові, вводяться соціялістичні змагання, ударні кампанії та т. зв. „стахановщину“,

„Плинність робочої сили“ — стверджує тов. Шверник — на шахтах Донбасу досі ще не ліквідована“.

„Одна з причин плинности робочої сили в тому, що господарники і профспілкові організації мало дбають про створення для робітників умов, які забезпечують їм підвищення кваліфікації і задоволення їх житлово-побутових потреб“.

„На шахті ім. Калініна мені розповідали, що в магазинах кілька днів не було цукру“.

„Повинен бути тако ж наведений порядок в їдальнях і буфетах. Треба добитися того, щоб у їдальнях і бу-

фетах був асортимент страв, який задовольняє запити шахтярів".

Коментарів до цього, думаємо, не треба!

З ЖИТТЯ В ВЕЛИКОНІМЕЧЧИНІ, ПРОТЕКТОРАТІ Й КОЛ. ПОЛЬЩІ.

— Празька філія „Укр. Громади в Німеччині" випустила І. число „Вісника Укр. Громади в Протекторатi", в якому Голова тої філії інж. Микола Грабина, звертаючися до членства філії й вказуючи напрямні її праці, м. і. пише:

„Українська Громада в Протекторатi теж хоче виповнити свою частину громадської праці на еміґрації та береться за це діло чесно, одверто, з одним лише наміром і девізом, що Українська Громада буде служити українському загалові в його цілому та бодай на ґрунті громадської співпраці буде стреміти осягнути повної єдности всієї української еміґрації в Протекторатi".

Приємно чути, що Українська Громада й її провід у Протекторатi поставила таку важливу справу, як обєднання еміґрації в межах Протекторату, на цілком реальний і діловий ґрунт, тоді як дехто й досі лише деклямує про це. Бажаємо Голові й Управі Укр. Громади в Протекторатi успіху.

Українська Громада в Протекторатi, як видко з рубрики „З життя Укр. Громади" жваво веде свою працю.

Так на щедрий вечір, 6. І. 40, члени Укр. Громади за спільною вечерею зустріли свято Різдва. Співано колядки. Але тут же довідуємося, що не всім залежить на обєднанні еміґрації, бо „підчас вечері подякувано парохові гр-кат. церкві в Празі о. Ларові за його змагання улаштувати одну спільну вечерю, що не здійснилось, на жаль не з його вини" — пише згданий „Вісник". Очевидно, що й не з вини Української Громади. Дожилися до того, що й повечеряти разом неможна!

Без огляду на це Управа Громади все ж звернулася листом „до всіх організацій в Празі з закликом спільно утворити Східчий Шевченківський Комітет для влаштування свята роковин Тарасових".

Українська Громада відбула вже низку викладів у рямках назначеного культурно-освітнього пляну, а саме:

1) Проф. Д. Дорошенка: „Розвиток ідеї укр. державности протягом XIX та початку XX ст."

2) Проф. П. Росіневич- Щуровської: „Лірика в творах Стеценка"

3) Проф. Д. Дорошенка: „Про життя укр. колонії під час облоги Варшави".

4) Арх. А. Корнійчука: „Козацьке барокко"

5) Проф. В. Щербаківського: „Мемуари з р. 1904 (Ювілей Лисенка)"

6) Проф. І. Панкевича: „С. Ф. Черкасенко й його творчість".

Вечірки Укр. Громади мають висококультурний рівень та користуються загальною симпатією укр. громадянства.

ПОХОРОН СПИРИДОНА ЧЕРКАСЕНКА.

13. III. в каплиці Ольшанського цвинтаря в Празі чеській зібралося українське громадянство віддати останню пошану й попрощати в далеку дорогу визначного українського культурного діяча, Спиридона Черкасенка.

Між присутніми були представники укр. наукових установ і ріжних корпорацій, делеґація від учнів Укр. ґімназії під проводом директора ґімназії проф. Г. Омельченка і проф. І. Паливоди, міністр Карпатської України Ст. Клочурак, голова філії Укр. Громади, начальник Укр. Фертрауенштеле в Празі Др. Тисовський, численне старшинство й вояцтво українське на чолі з ген. М. Омеляновичем-Павленком, і товариши небіжчика з орґанізації, члени Союзу Гетьманців-Державників.

Навколо труни кілька вінців: від Укр. Громади в Празі, від Укр. ґімназії й інші. На самій труні терновий вінець із чорними стрічками від Краєвого Союзу Гетьманців-Державників у Протекторатi. В 2 год. підп. М. Россіневич, Представник Гетьманської Управи в Протекторатi, кладе вінець із жовто-блакитними стрічками, на одній напис: Спиридонові Черкасенкові" а на другій — „Павло Скоропадський".

Пан-отець Арсен Чернявський зачинає відправу. Прекрасний церковний хор під орудою дир. А. Буркацького відспівує „підійдіть, останнє привітання віддаймо". Першим промовляє від імені Союзу Гетьманців-Державників Др. Гр. Деркач. Його коротка, чула промова зворушує присутніх. Далі промовляє від імені Укр. Громади її Голова інж. М. Грабина, а після нього учитель Вайда попрощав

небіжчика від імені Укр. пластунів. Хор співає „Вічну память“ і труну виносять на цвинтар. Першим за трупою йде старий приятель небіжчика, Микола Миленко, колишній співробітник теж покійного приятеля С. Черкасенка, Миколи Садовського. Під жалібні звуки “Чуєш, брате, мій“ відійшов від друзів і приятелів Спиридон Черкасенко назавжди . . .

Хай же йому буде чужа земля пером!

З ЖИТТЯ В ЗЛ. ДЕР. ПІВН. АМЕРИКИ.

Тут майже одночасно відбулися два укр. зїзди. Один у Рочестері — з ініціятиви Укр. Роб. Союзу (лідери— Григоріїв і Чиж). Другий — в Нью-Йорку з ініціятиви укр. націоналістів (ОДВУ — Грановський і Мишуга).

Кожна з тих ґруп постановила на своїому зїзді скликати Укр. Нвц. Конґрес, закликаючи решту приєднатися до їх ініціятиви.

Укр. патріоти (полк. О. Шаповал, адвокати—О. Малицький і І. Кузь),вбачаючи небезпеку компромітації Українства наслідком скликання аж двох укр. „конґресів“ в Америці, постановили зробити останню спробу, щоб ті дві ґрупи, що стали проти себе, звести разом, прилучити до них всі інші уґруповання і скликати один конґрес, а не два.

Для цього вони звернулися до визначніших укр. громадян в Америці з листом-закликом, у якому вони писали:

„Згідно з опінією широкого загалу уважаємо за конечне, аби зійшлися поважні укр. громадяни на так зв. передконґресову конференцію, на якій всякі ініціятиви скликання всеамериканського конґресу українців мусять бути вирівнані і скермовані в одному напрямку.

Ви являєтеся одним із тих поважних наших громадян, від котрих загал сподівається не тільки помочі в розв'язанні цієї важної проблеми але і проводу в народніх змаганнях.

Тому вважаємо за свій обовязок ось им запросити вас до активної участи в передконґресовій конференції, яка відбудеться в суботу й неділю, 13. і 14. січня 1940 року в готелі »Клівленд-Клівленд, Огайо«...“.

До заклику був поданий спис закликаних на конференцію в числі понад 40 осіб.

В „Нашому Стягу“ з 20. І. 40. на заголовному місці читаємо:

„Конґрес американських українців відбудеться. В суботу 13. січня і в неділю 14. січня ц. р. відбулася в Клівленді, Огайо, нарада в справі скликання конґресу американських українців при участи громадян з ріжних орґанізацій і місцевостей.

Після вичерпуючої дискусії всі учасники висловились за тим, щоб старатися відбути один конґрес американських українців“.

За останніми відомостями конґрес мав відбутися 16—17 березня.

З приємністю відзначаємо покищо принаймні добру волю американських українців не компромітувати себе в очах чужинців сепаратними й невідповідальними виступами.

Зокрема ж підкреслюємо позитивну ролю, що в даному випадку відограли члени Союзу Гетьманців Державників в Зл. Держ. Півн. Америки й їх прихильники.

Обєднання справді незалежних українських ґруп для біжучої ділової праці — це передумова успіху в ділі відбудови власної Держави!

З ЖИТТЯ В КАНАДІ.

Приблизно ту саму картину можемо бачити і в Канаді, де здоровий український інстинкт змушує українців знайти відповідні форми для єдности, такої потрібної тепер для Українства.

Через те і становище гетьманців там подібне до становища їх у ЗДПА, що його вони там заняли у справі Конґресу.

Провід гетьманців у Канаді так його формулює:

„1) Гетьманці Державники бажають, щоб репрезентативне тіло українців Канади було і щоб таке тіло було тільки одне.

І навпаки: Гетьманці Державники вважають, що коли б мало бути таких тіл два, то краще щоб не було ні одного, бо тоді для української справи буде менше шкоди.

2) Так як справи стоять дотепер— таких тіл уже є два: комітет БУК — УНО*) (вже створений) і комітет СУС-ів що, як оголошено, творить-

*) БУК — це Братства Українців Католиків. УНО — Укр. Нац. Обєднання, одна з філій ОУН.

ся. І один і другий комітет запрошує Гетьманців Державників до себе.

3) До котрого комітету Гетьманці Державники не прилучились би, то комітетів буде два однаково, чого Гетьманці Державники не бажають, бо вважають це за шкідливе.

4) Тому Гетьманці-Державники закликають обидві ґрупи, що вже почали дві окремі ініціятиви до створення Репрезентативного Комітету, щоб вони порозумілись, злились ув один комітет і тоді до такого єдиного комітету приступлять і Гетьманці Державники.

5) Так довго, як довго ті обидві ґрупі не дійдуть між собою до порозуміння або не погодяться на нові переговори, Гетьманці Державники будуть стояти на боці, щоб не брати на себе відповідальности за нове розбиття Українства в Канаді.

6) При тім Гетьманці Державники заявляють, що вони є згідні співпрацювати в загальноукраїнських справах навіть із УНО-м, не зважаючи на його дотеперішні нечесні способи боротьби з ними, коли одержать ґарантію, що УНО в будучині буде відноситися до інших укр. організацій лояльно — нічого не перекручуючи й їх не очорнюючи. Бо годі було б інакше співпрацювати з тими, що язиком заявляють про бажання співпраці й рівночасно держать за плечима горщок із нечистотами, щоб ними при догідній для них нагоді свойого спільника обхляпати (прм. — „вождь" ОДВУ в ЗДПА й його поганий донос на орґанізацію СГД).

7) Так довго, як довго не заіснує спільне українське репрезентативне тіло в Канаді — на підставі порозуміння виявившихся вже двох осередків, чи на підставі добровільної згоди на новоперевелених нарадах — Гетьманці Державники заперечують права комітетові, що репрезентує БУК і УНО, називати себе „репрезентаційним комітетом українців Канади".

Отже, справа ясна! Українство вимагає санації відносин в орґанізації, що намагалася бути „єдинопокликаною" для роблення українського діла, а в результаті, внісши в нього методи підпілля й заплутавшися в чужих хащах, балканізувала відносини в Українстві.

Найвищий час покінчити з мегальоманією й пайдократією та заняти відповідне собі місце в ряді інших для спільної боротьби за кращу долю свойого народу!

З ЖИТТЯ В РУМУНІЇ.

В Букарешті відбулися вибори нової Управи в „Укр. Громаді" (існує з 1929 р.). Досі ця орґанізація була в руках уенерівців. Тепер туди ввійшли орґанізованою ґрупою гетьманці.

Нова Управа має такий склад:

Голова — всіма поважаний серед українців у Румунії проф. Др. Юрко Русов, що досі не належав ні до одної політичної укр. ґрупи.

Члени — два гетьманці: Черницький і Яковенко і два члени зі старої Управи: Антошко й Пилипенко.

Ці вибори вказують, що настановлення й відносини в букарештській укр. колонії змінилися.

СМЕРТЬ С. Ф. РУСОВОЇ.

Дня 5. II. 40 р. після довгої хороби померла на 84 р. свого життя С. Ф. Русова, відома укр. громадська діячка, невтомна працьовниця на полі укр. культури та орґанізації укр. жіноцтва.

9. лютого майже ціла укр. колонія в Празі й околиць допроводила Небіжчицю до місця її останнього одпочинку.

Над труною С. Ф. Русової промовляли: від укр. жіноцтва пані З. Мірна, від Української Громади в Протекторатї її Голова Інж. Микола Грабина та Голова Батьківського Комітету Української Гімназії в Модржанах Інж. М. Скидан.

Схиляємо низько голову перед незабутньою С. Ф. Русовою.

Нехай Їй земля пером!

Прихильники „НАЦІЇ В ПОХОДІ"!

розбудовуйте Ваш орган у 1940 році!

З життя наших друзів

В неділю 10. березня 1940. року в Празі одбулося Зібрання Всекозачого Союзу, яке відкрив о год. 4. попол. Донський Отаман генерал П. Х. Попов промовою до орґанізацій, що входять до Всекозачого Союзу, і повідомив, що Влада Німеччини затвердила статут Союзу.

Свою промову Отаман П Попов закінчив поздоровленням усіх. що належать до Союзу, і зазначив, що з цього менту Союз може розпочати свою працю на законній підставі.

Далі Отаман П. Попов прочитав статут Союзу, з якого присутні довідалися про мету й завдання Всекозачого Союзу та що урядовою мовою в Союзі є мови російська й українська.

Потім Пан Отаман коротко підкреслив, що представництво перед законною владою й захист козачих інтересів покладено на Голову Союзу, якому належить теж і право керувати діяльністю й життям Союзу. Безпосереднім помішником Голови Союзу є Управа й керовники відділів Союзу.

На цьому зібранні ніяких запитів і діскусій не було дозволено а рекомендувалося звернутися за поясненнями до Голів Орґанізацій або персонально до Голови Союзу.

Далі виступали з привітаннями: від Загальнокозачої Станиці в Празі — отаман станиці Бардін, від козаків-націоналістів — інж. Єременко, від козаків інвалідів — генерал Сидорін, від Кубанської Станиці в Празі др. Банкін, від Терських козаків — інж. Карпушкін, від Групи Інженерів у Брні — інж. Мосев і, замісць привітання від журнала „Тихій Дон", проф. Горчуков прочитав вірш Опаренського „Заповіт рідної Землі".

Відповідаючи на привітання, Донський Отаман подякував козакам за щирі почуття й побажання і закликав усіх козаків взятися спільно до праці для досягнення повного успіху Союзу а усім присутнім висловив подяку за зацікавлення, виявлене до козачої справи, і о год. 5. попол. закрив Зібрання.

На Зібранні була присутня делеґація від Гетьманського Руху в складі Представника Гетьманської Управи в Протекторатї Чехія й Моравія підполк. М. Россіневича, др. М. Кухаришина, інж. Т. Лося й архитектора М. Гаврусевича.

Передплачуйте „Націю в поході"

двотижневик, присвячений справам політики, громадського життя й культури

Річна передплата — 5,50 RM
Чвертьрічна передплата — 1,50 RM
Поокреме число 25 RPF; подвійне число 50 RPF

Гроші надсилати:

W. Kujim, Berlin-Zehlendorf Kirchstrasse 4.

ЧИТАЙТЕ, ПЕРЕДПЛАЧУЙТЕ, ПОШИРЮЙТЕ

НАЦІЮ В ПОХОДІ,

В 1940 р. „НАЦІЯ В ПОХОДІ“ — незалежний, понадпартійний, загальноукраїнський двотижневик, присвячений справам політики, громадського життя й культури — приноситиме:

ПРАЦІ з царин українознавства, економіки, історії, філософії, права, військовости, мистецтвознавства тощо;

СТАТТІ на актуальні теми української й світової політики;

ОГЛЯДИ українського життя на рідних землях і на чужині;

ТВОРИ українських та чужинних поетів і прозаїків;

НАРИСИ з царини мистецької критики;

ОГЛЯДИ нових українських і чужинецьких видань,

ОГЛЯДИ преси.

НАЦІЯ В ПОХОДІ в 1940 р. принесе праці таких авторів: проф. Оп. АНДРІЄВСЬКОГО, др. М. АРКАСА, Ом. БЕРЕЗЯКА, Ів. БРУСНОГО, БУКОВИНЦЯ, В. ВОСКРЕСЕНСЬКОГО, др. Б. ГОМЗИНА, М. ГОСТРОГО, Ів. ГРИНЕВИЧА, М. ГОЛЮКИ, О. ГУБЧАКА, О. ДУМИНА, полк. В. ЄВТИМОВИЧА, А. ЗГОРЯНИЧА, Б. КАТАМАЯ, інж. Ів. КАЛИНОВИЧА, др. П. КОВАЛЕВА, арх. А. КОРНІЙЧУКА, Ю. КОСАЧА, М. МИРОНЕНКА, інж. В. МЕЛЬНИКА, др. ОСИПА НАЗАРУКА, ген. М. ОМЕЛЬЯНОВИЧА-ПАВЛЕНКА, др. Г. СІМАНЦЕВА, О. СУРМАЧА, проф. Е. СОКОВИЧА, Б. ШЕМЕТА й інш.

НАЦІЯ В ПОХОДІ за короткий час свого існування зустріла прихильну оцінку широкого кругу читачів у краю й на чужині.

ПОШИРЮЙТЕ „НАЦІЮ В ПОХОДІ“ В 1940 РОЦІ!

diasporiana.org.ua